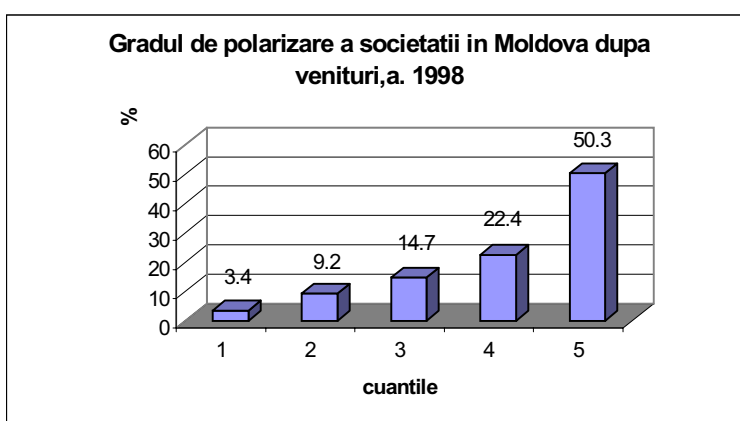

6. Dimensiunile sociale ale reformelor

Implicațiile sociale ale tranziției. Reformele economice sunt concepute pentru a ameliora nivelul de trai al oamenilor. Retrospectiva celor șapte ani de tranziție în Moldova atestă o *înăutățire profundă la toți parametrii calității vieții*. Sectorul social nu este în stare să ofere oamenilor o protecție adecvată contra riscurilor sociale. Situația înregistrată la finele anului 1998 confirmă că activitățile sferei sociale decurg inconsistent și cu un randament destul de mic. Spre deosebire de “romantismul” de la faza inițială a reformei, care supraaprecia viteza și costurile trecerii la economia de piață, realitatea s-a dovedit a fi cu totul de altă natură. Declinul produsului intern brut, însoțit de metodele dure monetariste, au impus costuri sociale semnificative, care pe parcurs s-au amplificat considerabil. Impactul lor negativ a fost resimțit de întreaga societate, însă el a fost destul de dureros (și rămâne a fi) pentru bătrâni, invalizi, familiile numeroase și alte categorii social - vulnerabile. Astfel povara reformelor economice este purtată preponderent de către păturile cu venituri joase, care de fapt au nevoie cel mai mult de protecție socială. Ca urmare crește vulnerabilitatea și dependența socială a oamenilor. Acest lucru este confirmat și de rezultatele unui sondaj de opinie publică, efectuat recent de către INSOC- Market, care atestă, că numai 5% din populație au simțit roadele benefice ale reformei, de vreme ce la 70% din respondenți nivelul de trai s-a înăutățit.

Implicațiile sociale ale reformei s-au răsfânt negativ asupra tuturor componentelor nivelului de trai ale populației, *aprofundând diferențierea lor socială*. Liberalizarea masivă a activității economice ce s-a produs în fazele inițiale ale reformei, fiind însoțită pe parcurs de extinderea șomajului latent și creșterea restanțelor salariale, au erodat considerabil veniturile reale ale populației. Conform unor estimări, magnitudinea acestui proces constituie în prezent 70%. Ca urmare a sporit sărăcia, ceea ce a condus la aprofundarea inegalității sociale. Comparabil cu a. 1991 coeficientul Gini, care arată gradul de diferențiere în distribuirea veniturilor disponibile ale populației, a sporit de 1,7 ori. În primul semestru al anului 1998 el a atins cota de 0,61, apropiindu-se amenințător de pragul critic 0,8 (spre comparație: în țările din Occident el constituie 0,35; în Polonia, Cehia și Ungaria – 0,43, România – 0,28).

Ca o derivată a acestui proces ia amploare fenomenul *polarizării societății* în Moldova după venituri. Conform sondajului bugetelor gospodăriilor casnice, proporția dintre prima cuantilă (cea mai săracă) și cuantila a cincea (cea mai înstărită) a atins către finele anului 1998 cifra de 14,7 ori. Doar pe parcursul ultimilor trei ani acest decalaj a crescut de 1,2 ori. Astăzi o cincime din populația cea mai înstărită dispune de mai bine de jumătate din tot venitul disponibil al societății, de vreme ce cincimea cea mai săracă beneficiază doar de 3,4% din avuție. Persoanelor cu venituri medii, care de altfel constituie grosul societății – 3/5, le revin doar 46% din veniturile globale. Acesta reprezintă un argument convingător conform căruia clasa mijlocie în Moldova este încă destul de firavă și nu poate servi drept amortizor pentru costurile reformei economice.

Reducerea capacității de cumpărare a populației a condus la comprimarea consumului individual. Dintr-o societate cu deficit pe piața de consum, cum era Moldova în debutul reformei economice, astăzi republica s-a transformat într-o societate cu consum redus. Diminuarea s-a produs la toate componentele consumului (servicii, produse alimentare și mărfuri industriale), însă mai accentuată ea a fost la produsele alimentare de bază, cum ar fi carnea – minus 57%, laptele – minus 49% și peștele – minus 84%. Regresul consumului s-a apropiat amenințător de nivelul critic, punând în pericol dezvoltarea normală a individului ca ființă umană.

Subalimentația este caracteristică astăzi nu numai persoanelor cu venituri mici, dar parțial și lucrătorilor cu venituri mijlocii din sfera bugetară, care suferă din cauza neachitărilor frecvente ale salariilor. Potrivit ultimelor rezultate ale sondajului bugetelor gospodăriilor casnice, valoarea medie nutritivă a alimentației zilnice în 1998 a fost estimată la 1976 kkal pe persoană. Acest indicator s-a coborât cu mult sub pragul caloric de 2100 kkal pe zi, calculat de FAO. În acest context putem concluda că subnutriția ia amploare în Moldova, intensificând extinderea insecurității alimentare.

Efectul implicit al subnutriției s-a făcut simțit asupra parametrilor demografici și stării sănătății publice. Comparabil cu a. 1990 mortalitatea generală a populației a sporit cu 15%, în vreme ce natalitatea s-a micșorat cu 38%. În anul 1998 pentru prima oară în republică s-a înregistrat o depășire a ratei mortalității față de rata natalității. Ca urmare sporul natural a căpătat semn negativ (-0,2 promile), ceea ce va impulsiona pe viitor fenomenul depopulării republicii. Complementar, morbiditatea din cauza tuberculozei, tumorilor, bolilor digestive și a celor cardio-vasculare, ce se menține la un nivel înalt, va exercita un impact negativ pe termen lung asupra genofonului uman. Drept rezultat crește presiunea sarcinii demografice, care poate deveni un obstacol real în promovarea reformelor economice. În prezent proporția acestui fenomen a depășit cu mult limita critică (0,11), constituind 0,31.

Efectul cumulativ al costurilor sociale își găsește reflectare în indicatorul dezvoltării umane (IDU). Acest indice, ce conține o sinteză a parametrilor demografici, performanțelor învățământului, sănătății și standardelor de trai, este calculat de către PNUD și servește drept bază pentru analize comparative internaționale. Astfel în a. 1992 Moldova se situa pe locul 75 în lume după valoarea IDU, performanță destul de bună pentru noi. Însă pe parcurs republica a cedat esențial la acest capitol, coborând cu 28 poziții și situându-se în a. 1997 pe locul 113. Din fostele republici sovietice doar Tadjikistanul deține un loc inferior în acest rating, clasându-se pe poziția 118 în lume. Valoarea joasă a IDU constituie un semnal de preîntâmpinare a situației critice care predomină în sfera socială. Indicatorii principali ai sferei sociale sunt la pragul critic și pot pune în pericol atât promovarea de mai departe a reformei, cât și *securitatea economică a statului*.

Magnitudinea implicațiilor sociale este condiționată în mare măsură și de povara pe care a moștenit-o sfera socială de la vechiul sistem economic. Fiind finanțată integral de la bugetul de stat, sfera socială era orientată spre prestarea serviciilor către toată populația, fără a se lua în considerare nivelul veniturilor și gradul de nevoie al beneficiarilor. Aranjamentele sociale aveau caracter universal și includeau o gamă destul de vastă de beneficii care acopereau fenomenele obișnuite ale ciclului normal al vieții cotidiene, cum ar fi bătrânețea, îngrijirea copilului, incapacitatea de muncă ș.a.

INDICATORII SOCIALI AI SECURITĂȚII ECONOMICE

	1990	1997	Recomandat***
Speranța de viață, ani	68,5	66,6	
Inclusiv la femei	71,8	70,3	
La bărbați	65	62,9	
Natalitatea, promile	17,7	11**	
Mortalitatea generală, promile	9,7	11,2**	7-8
Spor natural, promile	8,0	-0,2**	
Mortalitatea infantilă, promile	19,0	19,9	10
Coeficientul fertilității, număr de nașteri	1,95	1,667	2,1
Rata reproducerii nete a populației, %	93	77	100
Rata oficială a șomajului, %	n/d	2,3**	5
Șomajul latent, %	n/d	15,5**	0
Gradul de ocupare a forței de muncă, %	80,7	45**	65-70
Ponderea cheltuielilor alimentare, %	34,5	67,9	25-30
Valoarea nutritivă a alimentației, kkal/zi	2969	1976	2100
Stratificarea socială a populației, ori	n/d	14,7**	5-8
Coeficientul Gini	0,34*	0,61	0,25-0,3
Coeficientul sarcinii demografice	0,28	0,31	0,11
Coeficientul sarcinii sociale	0,44	0,69	0,2-0,25
Ponderea cheltuielilor sociale, % din PIB	18,4	24,8	15
Inclusiv pentru medicină, % PIB	3,8*	5,9	8-9
În mediu pe an pe cap de locuitor, lei	n/d	114	210
Inclusiv pentru învățământ, % din PIB	7,8*	8,2	5-6
Cheltuieli medii anuale la 1 student, lei	n/d	1807**	2460
Ponderea pensiilor în PIB, %	6,1*	9,7	10-11
Rata de substituie a salariului de pensie, %	59	29**	33-35

* - anul 1992

** - anul 1998, primul semestru

*** - conform criteriilor indicate de către organisme internaționale (ONU, FMI, BM)

n/d - nu sunt date disponibile

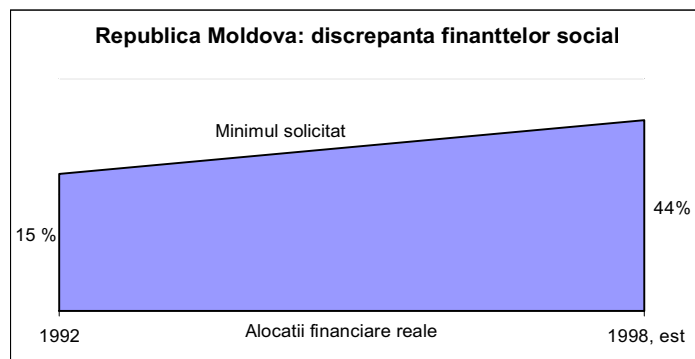
Accesul universal gratuit la serviciile medicale și educaționale a intensificat tendința creșterii exagerate a volumului lor în detrimentul calității serviciilor prestate. Astfel după parametri cantitativi (numărul de medici, de paturi în spitale, pedagogi, elevi ș.a.) se putea concura chiar cu unele statele din Occident, de vreme ce la parametri calitativi se înregistra un decalaj considerabil.

Un rol semnificativ în sistemul tradițional de beneficii sociale revine indemnizațiilor și compensațiilor bănești. Având ca scop neadmiterea polarizării excesive a populației, transferurile de venituri se prestau pentru cele mai triviale situații din viață (serviciile comunale, transportul public, tratamentul balneoclimateric ș.a.). Adeseori pentru aceleași caz se acordau mai multe indemnizații, care erau finanțate din diferite surse (bugetul de stat, fondul social, fondul de protecție a persoanelor vulnerabile ș.a.). *Dublarea și condițiile lejere de eligibilitate* au condus la creșterea substanțială a numărului lor. Deja către mijlocul anului 1997 în republică erau circa 250 tipuri de indemnizații și compensații sociale. Deși acțiunile întreprinse ulterior în domeniul raționalizării cheltuielilor publice au redus întrucâtva numărul transferurilor sociale, ele rămân în continuare mari. Către finele anului 1998 circa 1,1 milioane persoane beneficiau de diferite tipuri de facilități sociale, valoarea cărora constituia aproximativ 1,1 miliarde lei.

În același timp *caracterul difuz al transferurilor bănești* a lărgit gradul lor de dispersie. De aceste indemnizații beneficiau tot mai frecvent persoanele cu venituri medii și înalte. Conform rezultatelor sondajului bugetelor gospodăriilor casnice, în primul semestru al anului 1998 circa 1/3 din beneficiile sociale au plecat către păturile înstărite ale populației (cuantila 4-a și a 5-a). Aceasta constituie un argument elocvent că transferurile bănești sunt slab adresate și nu se acordă în baza testului nevoilor (means testing). Astfel ele rămân a fi în continuare punctul nevralgic al asigurărilor sociale.

În afară de aceasta un număr impresionant de servicii sociale erau prestate la nivel micro de către întreprinderi și organizații. Dispunând de diverse obiecte sociale (grădinițe, case de odihnă, cămine etc.), unitățile economice acordau *servicii sociale suplimentare (fringe benefits)* lucrătorilor săi, care adesea erau mai mari ca cele primite de la buget. Conform unor estimări sectoriale, ponderea acestor beneficii era destul de semnificativă și ajungea până la 20% în valoarea totală a salariului (industria constructoare de mașini, chimică, electrotehnică). Intercalarea beneficiilor acordate de la buget cu cele primite de la întreprinderi a cauzat fragmentarea sistemului serviciilor sociale, complicând administrarea lor eficientă.

Condițiile lejere de eligibilitate și caracterul universal al beneficiilor au generat o *creștere explozivă a cheltuielilor sociale*, care s-au dovedit a fi o povară grea pentru economie. Pe parcursul anilor '90 cota lor a crescut cu 35%, capturând în 1998 1/5 din PIB. Recesiunea economică și criza sistemului fiscal au erodat suportul veniturilor sociale, lipsindu-le de o bază durabilă. Alocarea nechibzuită a resurselor, însoțită de colectările scăzute a contribuțiilor sociale, a lărgit discrepanța dintre angajamentele sociale și posibilitățile financiare. Dacă în 1990 magnitudinea acestui fenomen constituia 15%, atunci în 1998 decalajul financiar a atins

cota de 44%. A devenit normă neachitarea cronică a salariilor, pensiilor ș.a. indemnizații sociale. Acesta este un semnal că viabilitatea finanțelor sociale se află pe muchia crizei.

A devenit clar că păstrarea în continuare a sferei sociale în proporția și structura ei tradițională este un lucru inadmisibil ce poate submina grav performanțele transformărilor economice. Dezechilibrele financiare și disfuncționalitățile din activitatea sferei sociale măresc povara purtată de populația economic activă. Astfel, către mijlocul anului 1998 coeficientul sarcinii sociale a constituit 0,69, fiind cu 57% mai mare decât cel înregistrat în 1991. Astăzi la 100 de beneficiari ai sferei sociale (pensionari, invalizi, copii etc.) revin 144 de angajați în economie. Evidențele practice arată că pentru o situație normală acest coraport ar trebui să fie de 100 la 400. În acest context măsurile reformatorii ar trebui să cuprindă toate elementele sferei sociale, și anume: finanțele, structura beneficiilor acordate (prestate) și rețeaua instituțională.

Cadrul conceptual al reformei. Deși iminența reformării sferei sociale a fost recunoscută de la bun început și și-a găsit reflectare în toate programele guvernamentale de reformare a economiei, acțiunile întreprinse la acest capitol sunt destul de modeste. Sensibilitatea problemelor cu care se confruntă sfera socială a determinat în mare măsură profilul cadrului conceptual. Luând ca scop major asigurarea unui nivel decent de trai tuturor oamenilor (obiectiv destul de nobil, dar practic irealizabil în condițiile curente), factorii de decizie s-au împotmolit involuntar într-o polemică interminabilă privind proporțiile reformării sferei sociale. Discuțiile pe marginea direcțiilor concrete de reformare a sferei sociale izbucnesc și astăzi după ce s-au consumat șapte ani de tranziție. Astfel *aspectul teoretic al reformei a predominat asupra celui pragmatic*. Drept urmare activitățile de remediu au avut un randament scăzut.

Pe lângă aceasta, tergiversarea transformărilor sociale a fost condiționată în mare măsură și de mediul în care ele se desfășoară. Afectând în primul rând bunăstarea păturilor sociale cu venituri mici și mijlocii (care de obicei sunt cele mai active segmente ale electoratului), problemele sociale au început să fie folosite tot mai des de către partidele politice în interesul lor. Gradul înalt de politizare a deformat întrucâtva esența adevărată a reformei sociale. *Presiunile exercitate de către politic* ca regulă sunt mai mari ca posibilitățile sferei sociale. Ca urmare promisiunile făcute în timpul electoratului rămân pe viitor neîndeplinite. Astfel populismul politic (fenomen întâlnit destul de frecvent în ultima vreme) exercită un impact advers, deteriorând credibilitatea oamenilor în reforma sferei sociale.

Turbulența mediului extern a sferei sociale este aprofundată și de voința politică, pe care factorii de decizie o manifestă într-o manieră inconsecventă și oarecum timidă. Fiind constrânși de instabilitatea financiară și stratificarea excesivă a colectivității, factorii de decizie preferă scenarii tradiționale cu un grad cât mai mic de risc. Astfel s-a mers pe modelul transformărilor treptate și parțiale care, după cum atestă practica altor state în tranziție, s-a dovedit a fi mai costisitoare și mai dureroasă pentru societate. În plus, la aceasta *schimbările frecvente ale guvernului* au erodat substanțial suportul responsabilităților politice și administrative față de soarta reformării sferei sociale. Lipsa unui garant politic, care și-ar asuma întreaga responsabilitate pentru scopul și proporțiile reformării sferei sociale, au condus fără îndoială la randamentul nesemnificativ ce se înregistrează astăzi în activitatea sferei sociale.

Efectul major în declanșarea stării de criză din sfera socială l-a impulsionat *lipsa unei strategii clare și realizabile*, care ar fi amplificată de un set de activități succesive și coerente. Ceea ce s-a întreprins pe parcursul a șapte ani în domeniul sferei sociale poate fi calificat ca o combinație de măsuri fragmentare, aplicate sporadic într-un regim ad-hoc. Acest lucru s-a

manifestat în timpul numeroaselor recalculări ale pensiilor și indemnizațiilor, revizuirii superficiale a facilităților, reducerii neesențiale a subvențiilor sociale, încercărilor nereușite de a introduce servicii medicale și educaționale contra plată și altele. Principalul dezavantaj al măsurilor întreprinse constă în aceea că ele “atacă” doar un aspect al problemei (de cele mai multe ori cel financiar), neglijându-le pe celelalte. Ca regulă asemenea intervenții sunt pasive, ele nu anticipează derularea evenimentelor și se aplică după ce ele deja s-au produs. Ca urmare, performanțele sunt ne semnificative și nu contribuie la reducerea costurilor sociale.

Pe toată perioada anilor '90 s-a manifestat o inconsecvență “de invidiat” în formularea liniei strategice de reformare a sferei sociale. De fiecare dată remanierele de guvern atrăgeau după sine revizuirea totală a politicii sociale elaborate de către predecesori. Ca regulă, noua echipă de guvernare venea cu viziunea sa proprie, respingând-o pe cea anterioară. De exemplu, în faza inițială a reformei (1990-1993) politica socială prevedea indexarea masivă nu numai a pensiilor și salariilor, dar chiar și a depunerilor bănești ale populației. Ulterior această viziune a fost revizuită total, considerată ca fiind excesiv de costisitoare și înlocuită cu conceptul indexării parțiale, selective și regresive. Același lucru s-a întâmplat și cu compensațiile bănești nominative: uneori ele erau reduse (sau excluse), alteori – acordate din nou. Devierile conceptuale de la o extremă la alta au complicat și mai mult starea de lucruri, aprofundând gradul de derută la faza de implementare.

Analiza politicii sociale arată că în conceptele de reformare a sferei sociale *predomină abordările financiare*. Fiind preocupați de menținerea stabilității financiare, factorii de decizie au pus accent pe reducerea substanțială a cheltuielilor sociale publice. De altfel, în faza inițială a reformei economice (1992-1994) și misiunile organismelor financiare internaționale (BM și FMI) împărtășeau aceste poziții.

Modelul economisirii resurselor (cost-saving) se aplică pe larg în toate sectoarele sferei sociale: sănătate, învățământ, asistență și asigurări sociale. Bugetele acestor ramuri se reexaminează de câteva ori pe an în direcția diminuării cheltuielilor alocate. Drept exemplu elocvent în acest sens servește fondul social care pe parcursul anului 1998 a fost revăzut de 3 ori. Comparabil cu varianta originală de la începutul anului, cheltuielile efectuate din fondul social au fost reduse pe parcursul anului cu 24%. Pentru anul viitor 1999 bugetul fondului social se va comprima și mai mult constituind 85% din bugetul final al anului 1998.

Astfel i-a amplexat tot mai mare austeritatea în alocarea resurselor financiare sociale. Sigur că restructurarea cheltuielilor sociale se soldează cu rezultate explicite de scurtă durată (se reduce risipa alocărilor, costurile diminuează) care sunt atât de solicitate acum. Însă costul social al acestor măsuri poate avea impact negativ pe termen lung.

Finanțarea sănătății și a medicinei în proporție de 45% cu siguranță va amplifica morbiditatea și mortalitatea, reținând în loc dezvoltarea umană. La fel reducerea indemnizațiilor, compensațiilor și altor ajutoare sociale care constituie sursa principală de existență a păturilor vulnerabile, în mod direct va submina bunăstarea lor, lărgind pungile de sărăcie. Din acest punct de vedere economisirea drastică a cheltuielilor financiare nu poate fi justificată ca unicul mijloc de restructurare a sferei sociale.

Particularitățile conceptuale ale reformării sferei sociale

<i>Modelul Clasic</i>	<i>Cazul Moldovei</i>
1. Abordare sistemică 2. Echilibru între eficiență – echitate socială – fiabilitate politică 3. Suport financiar stabil 4. Coeziunea socială a colectivității 5. Ameliorare continuă a performanțelor practice 6. Unitate în concept-politici-programe 7. Succesiune și continuitate în linia strategică 8. "Geamul politic" este deschis 9. Distribuția echitabilă a poverii costurilor sociale	1. Abordare unilaterală 2. Accent pe reducerea cheltuielilor 3. Instabilitate financiară 4. Presiune din partea opoziției și a colectivității 5. Inconsecvență în implementare 6. Discrepanțe între cadrul conceptual și capacitățile de executare 7. Caracter fragmentar și sporadic 8. Constrângeri administrative și politice dure 9. Povara costurilor sociale este purtată preponderent de către păturile sărace

Conceptul reformării sferei sociale ca regulă trebuie să corespundă următoarelor trei criterii: *eficacitate economică, echitate socială și fiabilitate politică*. În cazul Moldovei, reforma socială a fost concepută de la bun început unilateral, prioritate acordându-se indicatorilor de performanță economico-financiară. Neglijența modificării structurii beneficiilor sociale și a rețelei instituționale a cauzat distorsiuni pe parcurs, care au generat nemulțumirea maselor. Încercând să rectifice din mers erorile comise, factorii de decizie au reanimat principiul redistribuirii, care în condițiile economice actuale dure a adâncit și mai mult stratificarea socială a populației. Ca urmare a luat proporții amenințătoare fenomenul evaziunii fiscale și a veniturilor necontabilizate (neînregistrate).

Indiscutabil, ceea ce s-a întreprins până în prezent în domeniul reformării sferei sociale nu poate fi calificat doar cu semn negativ. Au fost înregistrate și unele progrese. Sigur că oamenii doresc să beneficieze de roadele reformei cât mai curând posibil și într-o formă tangibilă (sporuri la salarii și pensii, produse ieftine, servicii calitative ș.a.). Însă schimbările sociale sunt de așa natură că ele afectează bunăstarea oamenilor astăzi, dar aduc beneficii peste o perioadă de timp mai îndelungată.

Cu toate acestea reforma socială poate fi exemplificată și cu *unele realizări*. Merită de a fi menționate în acest context disponibilitatea bunurilor pe piața de consum care a sporit enorm pe durata anilor '90. Aceasta a extins spectrul posibilităților și al preferințelor consumatorilor, reducând concomitent timpul pierdut de ei în căutarea mărfii dorite. A scăzut și gradul de substituere al bunurilor ce era caracteristic pentru vechiul sistem economic. Ajustarea salariilor la pârghiile de piață și impunerea constrângerilor bugetare au întărit stimulentele muncii. Deși acest lucru a lărgit diferențierea în remunerare, efectul benefic constă în aceea că munca productivă și calificată a început să fie remunerată cu mult mai bine ca înainte. Totodată, structura veniturilor populației s-a modificat sub presiunea noilor fenomene în economie: ponderea salariului a scăzut de la 74,5% în 1991 până la 36,8% în 1998, sporind cota veniturilor provenite din activități antreprenoriale. Aceasta a redus gradul de dependență în remunerarea muncii și a făcut mai flexibilă ajustarea nivelului de salarizare la cerințele pieței muncii.

Deși progresele înregistrate în ramura învățământului sunt destul de modeste, totuși am putea atesta și aici câteva beneficii. Ele se referă în primul rând la accesul ce a devenit mult mai lejer și mai fiabil ca odinioară la rețeaua internațională de informație (Internet) și know-how. Concomitent a sporit gradul oportunităților de a studia în cele mai

prestigioase universități din Occident.

Încet, dar tot mai insistent, se afirmă formele private de instruire. În anul 1998 circa 20% din numărul total al studenților din instituțiile superioare și medii speciale de învățământ erau cuprinși în forme private de instruire. Drept rezultat se diversifică sursele de finanțare a sistemului educațional. Către finele anului 1998 fondurile nestatale de finanțare au însumat aproape 10% din cheltuielile globale ale ramurii învățământului.

Pe piața muncii au loc procese ce intensifică flexibilitatea actorilor săi. A sporit mobilitatea profesională și teritorială a forței de muncă, ceea ce are impact benefic asupra echilibrului la cerere și ofertă. Inițiativa și spiritul antreprenorial devin tot mai semnificative în raporturile de muncă. Crește ponderea sectorului privat în crearea locurilor de muncă. Numai în șase luni ale anului 1998 la întreprinderile mixte și cele cu capital străin au fost create circa 1500 locuri noi de muncă, ceea ce-i de 1,4 ori mai mult ca la întreprinderile sectorului public. Deși cu unele deficiențe, se lărgeste migrația forței de muncă. În prezent, Moldova are încheiate acorduri interguvernamentale privind reglementarea proceselor de migrație a forței de muncă cu Polonia, România, Israel și cu majoritatea statelor CSI.

Medicina și asistența medicală au început procesul de reformare mai târziu decât alte ramuri ale sferei sociale. Restructurarea, ce se află în plină desfășurare, a cuprins practic toate aspectele ocrotirii sănătății. Din această cauză beneficiile transformărilor se vor materializa în viitorul apropiat. Pentru moment putem menționa următoarele performanțe. A fost elaborat cadrul legal al reformei, care include Concepția (adoptată la 17 iunie 1997), legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală (27 februarie 1998) și o serie de acte normative destinate reorganizării rețelelor instituțiilor medicale și optimizării cheltuielilor pentru sănătate. Treptat se efectuează trecerea la asistența medicală primară prin instituirea medicilor de familie.

În domeniul protecției și asistenței sociale a populației beneficiile rămân a fi deocamdată intangibile, adică nu au valoare comesurabilă explicită. Rezultatele înregistrate până în prezent favorizează mediul aprofundării reformei sociale. În acest sens s-ar putea menționa revizuirea înlesnirilor și facilităților acordate, înăsprirea condițiilor de eligibilitate, întărirea adresabilității beneficiilor sociale. Pot fi calificate ca performanțe reușite adoptarea de către parlament a legii privind asigurarea cu pensii de stat (14 octombrie 1998) și prezentarea spre examinare a unui pachet de acte normative ce va intensifica mersul reformei sociale. Incontestabil, elaborarea bugetului fondului social într-o manieră mai realistă va impulsiona pozitiv situația.

Cu toate acestea, realizările atinse până în prezent constituie doar un prim pas pe calea reformelor și pot fi calificate ca semnale indicative ale acestui proces. Situația reală atestă faptul că *greul lucrului rămâne a fi făcut în continuare*, ori discrepanța dintre progresele înregistrate și obiectivele schițate este destul de mare.

Deteriorarea este caracteristică pentru toate sectoarele sferei sociale. În medicină sporesc morbiditatea și patologiiile cronice. Este destul de înaltă mortalitatea mamelor la naștere (48,3 promile), iar fiecare al treilea copil se naște cu patologii

În învățământ crește numărul copiilor ce nu frecventează școala din motive de sărăcie. În a.1998 numărul lor a ajuns la cifra de 10 mii, comparabil cu 3900 copii în 1996. Restanțele mari la pensii și salarii, însoțite de colectarea extrem de joasă a contribuțiilor sociale (15-20% de la necesarul zilnic) aprofundează și mai mult starea

precară care a cuprins întreaga sferă socială. Astfel se impune necesitatea aplicării unui set de măsuri ce ar redresa situația și ar intensifica reforma socială.

Agenda politicilor sociale: priorități și succesiune. Vectorul activităților viitoare trebuie să fie orientat la reducerea costurilor sociale ale reformei și neadmiterea căderii nivelului de trai sub pragul securității sociale. Luând în considerare proporția sărăciei care a cuprins mai bine de 2/3 din populație, atenția prioritară trebuie să fie acordată programelor de eradicare și stopare a acestui flagel social.

Protecția celor săraci trebuie să devină preocuparea majoră a factorilor de decizie pe termen scurt. Politicile în acest domeniu ar putea să combine două elemente: măsuri active și pasive. În primul caz accentul se pune pe promovarea oportunităților economice pentru cei săraci prin crearea de locuri de muncă, diversificarea infrastructurii de servicii, ce ar extinde posibilitățile folosirii mai depline a unicului bun pe care-l posedă săracii din abundență- forța lor de muncă ieftină.

În al doilea caz progrese semnificative pot fi obținute prin intermediul sistemului de protecție și asistență socială. Prestând servicii de bază (acces la învățământul elementar, asistență medicală primară, indemnizații și compensații nominative) se reușește atenuarea într-o măsură oarecare a poverii pe care o poartă păturile vulnerabile.

Pentru politicile pasive, și îndeosebi pentru ajutoarele materiale (în bani sau natură), important este de a le acorda în baza testului necesității, întărind gradul lor de adresabilitate.

Referitor la *politicile de reformare a sferei sociale* considerăm că ele ar trebui să fie clasificate în activități pe termen scurt (realizate în regim de urgență) și activități pe termen mediu (întărirea capacității sferei sociale). Ierarhizarea priorităților pe agenda politicilor sociale nu este pur și simplu un exercițiu teoretic. Ea are o semnificație pragmatică deosebită.

Desfășurându-se într-un mediu macroeconomic turbulent și confruntându-se cu constrângeri financiare aspre, politicile sociale au nevoie de o scădere a valorilor nevoilor colectivității. În baza ei se apreciază dimensiunile sociale ale reformei economice cu scopul de a evita dispersia de resurse și optimismul exagerat din partea societății. Aceasta ar permite concentrarea eforturilor către problemele cele mai stringente, întărind totodată gradul de operaționalizare a programelor sociale.

Natura activităților *pe termen scurt* confirmă că ele trebuie să fie aplicate în regim operativ și orientate preponderent la soluționarea acelor probleme care au caracter tranzitoriu, dar care pentru moment pot submina (sau agrava) considerabil promovările mai departe a reformei sociale.

În acest sens activitățile vor avea ca obiectiv major întărirea viabilității finanțelor sociale și ar putea fi centrate pe:

- stingerea tuturor restanțelor la pensii și salarii ;
- evitarea creșterii stocului curent la arierate și neadmiterea apariției lor pe viitor;
- eliminarea practicii de achitare în natură a restanțelor la pensii și salarii;
- interzicerea aplicării metodei achitărilor reciproce în relații cu fondul social;
- asigurarea plății pensiilor și salariilor curente la timp;
- ridicarea gradului de colectare a contribuțiilor sociale și înăsprirea disciplinei

financiare;

- reducerea treptată a beneficiilor facilitare și întărirea condițiilor de eligibilitate;
- modificarea structurii taxelor sociale în direcția echilibrării poverii purtate de către agenții economici, angajați și stat;
- asigurarea finanțării în măsură deplină de la buget a pachetului de servicii sociale minime adoptate de către parlament.

Măsurile *pe termen mediu* vizează un set de activități menite să aprofundeze reforma în toate sectoarele sferei sociale. Impactul lor va avea dimensiuni strategice și din acest motiv efectele nu vor fi simțite imediat, doar peste o perioadă de timp.

Agenda politicilor pe termen mediu trebuie să acopere în mod echilibrat toate aspectele activității sferei sociale, și anume preocupările financiare, structurale, instituționale, legale și manageriale. Dintre multiplele activități strategice am evidențiat următoarele:

- crearea unui cadru legislativ adecvat cerințelor economiei de piață;
- raționalizarea structurii instituțiilor sociale și întărirea capacității lor;
- evaluarea performanțelor activității sferei sociale în baza standardelor avansate mondiale;
- dezvoltarea sectorului alternativ de servicii sociale.

Implementarea programelor sociale va avea loc într-un mediu macroeconomic instabil (cel puțin pe perioada scurtă). Din acest punct de vedere unele corecții în desfășurarea normală a lucrurilor pot exercita:

- rata joasă de colectare a contribuțiilor sociale ;
- constrângerile bugetului de stat care pe parcurs pot deveni mai dure;
- capacitățile administrative insuficiente de implementare;
- presiunile expuse de către colectivitate și opoziție ce pot lua proporții pe viitor;
- suportul politic slab din partea alianței parlamentare.

Evidențele empirice arată că *statul exercită un rol important* în promovarea programelor sociale. Pe lângă funcția sa tradițională de redistribuitor, statul menține coeziunea socială, facilitează promovarea eficientă a pârghiilor de piață și asigură un grad de protecție împotriva riscurilor sociale pe care le generează piața.

În acest context este absolut imperioasă activizarea rolului organelor administrației publice centrale și locale din Moldova în promovarea reformelor sociale.

Astăzi constatăm că, pe parcursul a șapte ani de tranziție, costul reformelor s-a dovedit a fi prea mare, ceea ce poate amplifica considerabil *instabilitatea socială* în Moldova.